

Waarom zijn ergonomen geen arbo-kerndeskundigen?

De Arbeidsomstandighedenwet – of de Arbowet, zoals deze wet tegenwoordig wordt genoemd – onderscheidt vier kerndeskundigen: de bedrijfsarts, de veiligheidskundige, de arbeidshygiënist en de arbeids- en organisatiedeskundige. Ergonomie wordt dus niet in de wet als kerndiscipline erkend en in lijn daarmee is de ergonoom geen kerndeskundige. Gezien de centrale rol van ergonomie in ontwerp en organisatie van werk is dat niet alleen opmerkelijk; het heeft belangrijke gevolgen voor de inbreng van ergonomie in de arbeidsomstandigheden van miljoenen werkenden in Nederland.

Erwin Speklé en Ernst Koningsveld

De arbeidsomstandigheden met betrekking tot ergonomie en fysieke belasting in de Risico-Inventarisatie en -Evaluatie (RI&E) mogen niet worden getoetst door gecertificeerde ergonomen, ondanks het feit dat zij bij uitstek de experts op dit

gebied binnen een arbodienst zijn. In plaats daarvan valt dit nu onder de verantwoordelijkheid van arbeidshygiënisten, die weliswaar zeer bekwaam zijn in hun vakgebied, maar over het algemeen aanzienlijk minder kennis hebben van ergonomie en fysieke belasting dan ergonomen. Hoe is dat zo gekomen? Een blik terug in de geschiedenis.

De Arbowet

In 1980 werd de Arbeidsomstandighedenwet door het parlement aangenomen. De Arbowet, zoals die gewoonlijk wordt genoemd, verplicht werkgevers en werknemers om risico's in het werk voor de gezondheid, de veiligheid en het welzijn van werknemers te verminderen. Ook zelfstandig ondernemers zijn verplicht gezondheid en veiligheid van zichzelf en anderen te beschermen. Het doel is om ongevallen en aandoeningen die door het werk worden veroorzaakt, te voorkomen. De wet regelt ook dat werkgevers moeten samenwerken met kerndeskundigen die in de praktijk arbo-deskundigen worden genoemd. Zij adviseren over het verbeteren van de arbeidsomstandigheden en ze controleren de Risico-Inventarisatie en -Evaluatie (RI&E). Om dat werk te mogen doen, moeten kerndeskundigen gecertificeerd zijn. De wet is sinds de inwerkingtreding op meerdere momenten meer of minder ingrijpend aangepast, maar de eerdergenoemde vier kerndisciplines werden steeds gehandhaafd.

Ontstaan van de Arbowet

De eerste wet die iets doet aan het beschermen van werkenden was het Kinderwetje van Van Houten (1874). Deze wet moest vooral een eind maken aan de kinderarbeid. In 1890 is de Arbeidsinspectie opgericht. Niet lang daarna werd de Nederlandse Veiligheidswet van 1895 aangenomen; bedoeld om de veiligheid tijdens het werk te regelen. De wet was erop gericht om werkenden in fabrieken of werkplaatsen te beschermen; in eerste instantie ging het alleen om omgevingen waar krachtwerktuigen of ovens stonden. Via deze wet werd de weg vrijgemaakt voor een toenemend aantal veiligheidsvoorschriften in decreten, besluiten en verordeningen voor bepaalde bedrijfstakken en beroepsgroepen.

In de jaren zeventig van de twintigste eeuw nam het ziekteverzuim flink toe en in lijn daarmee het aantal arbeidsongeschikten. Naast persoonlijk leed leidde dat tot hoge kosten voor bedrijven en de maatschappij. Als maatregel nam de Tweede Kamer in 1980 de Arbeidsomstandighedenwet aan (kort: Arbowet). Het is opmerkelijk dat dit een unaniem besluit

1874: kindrewetje

1890: oprichting Arbeidsinspectie

1895: Nederlandse veiligheidswet

1980: Arbowet aangenomen

1983: invoering Arbowet

1994: ingrijpende wijzigingen Arbowet

1999: klein wijzigingen Arbowet

2005: ingrijpende wijzigingen Arbowet

2020: wijzigingen nav thuiswerken

2025: Toekomstige wijziging(en)
op 01-07-2025

was. Vanaf 1983 wordt de Arbowet stapsgewijs ingevoerd in Nederland. In 1994 is deze wet ingrijpend gewijzigd en in 1999 hebben nog een aantal kleine wijzigingen plaatsgevonden. In 2005 volgde een grootschalige wijziging die onder meer inhoudt dat bedrijven niet langer verplicht zijn zich aan te sluiten bij een Arbodienst. Sindsdien zijn er nog meer aanpassingen doorgevoerd, met als belangrijkste de aanpassing na de coronapandemie in 2020 naar aanleiding van medewerkers die vaker thuis werken.

Hoe kwam het tot vier kerndeskundigen?

In de jaren zeventig werd de Arbowet voorbereid. In dat traject werden meerdere hoorzittingen met deskundigen en belanghebbenden gehouden. Dat de bedrijfsarts en de veiligheidskundige als kerndisciplines zouden worden erkend, werd door niemand betwist. Meerdere andere disciplines lobbyden om ook als kerndiscipline te worden erkend. Het bestuur van de Nederlandse Vereniging voor Ergonomie (NVvE), de voorloper van Human Factors NL, heeft destijds actief gelobbyd om de 'stand van de wetenschap op het gebied van de ergonomie' opgenomen te krijgen in de concepttekst van de Arbowet. Vooral toenmalig NVvE-voorzitter Pieter Rookmaaker zette zich hier met veel energie voor in. Hij vertelt: "Ik herinner me dat de eerste versies van de wet veel meer ontwerpgericht waren georiënteerd dan het uiteindelijke resultaat. Als NVvE hebben we met politieke fracties in de Tweede Kamer overleg gevoerd. Uiteindelijk is het amendement waarbij ergonomie expliciet bij de kerndisciplines opgenomen zou worden, 'uitgeruild' bij de behandeling van het wetsontwerp voor een andere aanpassing. Ik was aanwezig bij de behandeling in de Tweede Kamer. Er waren meer dan 100 amendementen op de voorgestelde wettekst. Het was 'je reinste koehandel' tussen de verschillende politieke fracties in de geest van: wij gaan akkoord met jullie voorstel als jullie akkoord gaan met ons voorstel!" Op de achtergrond speelde de voor die disciplines 'vanzelfsprekende' opstelling van de bedrijfsartsen en veiligheidskundigen. Zij hadden in de oude wetgeving al een sterke positie, mede dankzij hun sterke beroepsverenigingen: de Nederlandse Vereniging voor Arbeids- en Bedrijfsgeneeskunde en de Nederlandse Vereniging van Veiligheidskundigen. De NVvE was vooral een vereniging van 'in ergonomie geïnteresseerden'. Slechts een deel van de leden had een functie met de naam 'ergonoom'. De NVvE was dus geen beroepsvereniging, wat de positie niet sterk maakte. Bedenk hierbij dat registratie van ergonomen op landelijk, laat staan op Europees niveau, nog toekomstmuur was. De Stichting Registratie ergonomen (SRe) werd pas in 1991 opgericht en het Center for Registration of European Ergonomists (CREE), samen met de titel European Ergonomist (Eur.Erg.), in 1994. Andere vakgebieden die naar een positie als kerndeskundige streefden, waren onder meer de bedrijfsverpleegkunde, de arbeids- en organisatiekunde, en de toen nog niet eens zo lang bestaande arbeidshygiëne. Allen bepleitten hun positie, en hadden een mening over de andere disciplines. Rookmaaker: "Het leek wel een slagveld. Daar kwam bij dat de toenmalige directeur-generaal van de Arbeid van mening was dat ergonomie al in de opleiding van veiligheidskundigen en bedrijfsartsen zat, en

daarmee afgedekt was. Bovendien wilden sociale partners uit overwegingen van kosten en complexiteit het aantal kerndeskundigen beperkt houden."

Hoe werd dit onder ergonomen beleefd?

Paul Settels, van begin af aan betrokken bij de ontwikkeling en introductie van de registratie van ergonomen, herinnert zich het volgende. "Ergonomen waren en zijn actief in alle sectoren en houden zich daar bezig met sterk verschillende thema's. De ergonomen die binnen de arbo-dienstverlening werkzaam zijn, hebben naast bescherming ook als doel 'de mens in zijn werk optimaal te laten functioneren'. Uiteraard willen zij, naast de vele andere projecten die ze doen, tenminste helpen voorkomen dat werknemers arbeidsgerelateerde klachten krijgen of zelfs ziek worden door hun werk. Een nobele en belangrijke taak. Ergonomen binnen arbodiensten voorzien zo een aanzienlijk deel van de organisaties en werkende bevolking in Nederland van advies op het gebied van ergonomie en human factors, op alle niveaus.

In de jaren zeventig en vroege jaren tachtig waren er zeker ook leden van de NVvE die juist *niet* in de hoek van 'arbo en wetgeving' terecht wilden komen. Zij zagen hun rol vooral om 'de mens in zijn werk optimaal te laten functioneren' en dat vanuit een ontwerpdiscipline; meedenken en mee-ontwerpen, maar beslist niet als 'toezichthouder op niet-ziek-worden van je werk'. We hebben een breed vakgebied dat veel verder gaat dan fysieke en mentale arbeidsbelasting. Die verscheidenheid aan ergonomen hebben we tot op de dag van vandaag."

Hoe nu verder?

Gezien de historische en huidige context van de Arbowet is de rol van de ergonoom hierin nog steeds duidelijk onderbelicht. Dit roept de vraag op of wij als ergonomen deze discussie moeten heropenen. Moeten we niet streven naar een herziening van de wetgeving om de cruciale bijdrage van ergonomie aan een gezonde en veilige werkomgeving te erkennen en te waarborgen? Het is wellicht tijd om onze positie opnieuw te evalueren en te pleiten voor een formele erkenning als kerndeskundige, zodat we onze expertise ten volle kunnen inzetten voor het welzijn van werkenden in Nederland.

Over de auteurs

Erwin Speklé Eur.Erg.
Arbo Unie, Haarlem

Ernst Koningsveld Eur.Erg.
Competentzijn.nl, Oegstgeest